

Asia: VN/4118/2019

Lausuntopyyntö parlamentaarisen ohjausryhmän ja asiantuntijatyöryhmän mietinnöstä, luonnos hallituksen esitykseksi avoimuusrekisterilaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kannatatteko avoimuusrekisterin perustamista Suomeen?

-

Mikä esillä olevista kolmesta avoimuusrekisterin soveltamisalavaihtoehdosta tulisi valita (eli mihin tahoihin kohdistuvaa lobbausta ilmoitusvelvollisuuden tulisi koskea)?

-

Yleiset huomiot esityksestä

Jos avoimuusrekisterin soveltamisalaksi valitaan koko valtionhallinto tai eduskunta, ministeriöt ja valtion virastot, tulee yhtenä erityiskysymyksenä arvioitavaksi oikeusministeriön hallinnonalan niin kutsuttujen erityisvaltuutettujen rooli toisaalta vaikuttamistoiminnan harjoittajina ja toisaalta vaikuttamistoiminnan kohteina. Oikeusministeriön hallinnonalan erityisvaltuutettuja ovat lapsiasiavaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu, tiedusteluvalvontavaltuutettu, tietosuojavaltuutettu, vanhusasiavaltuutettu ja yhdenvertaisuusvaltuutettu.

Erityisvaltuutettujen nimenomaisiin lakisääteisiin tehtäviin voi kuulua jonkun tai joidenkin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistäminen (vrt. perustuslain 22 §:n mukainen julkisen vallan yleinen velvollisuus turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä esimerkiksi yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukainen viranomaisten yleinen velvollisuus edistää yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja tasa-arvolain 4 ja 6 c §:n mukainen viranomaisten yleinen velvollisuus edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa toiminnassaan ja ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää) sekä jonkun toiminnan lainmukaisuuden valvonta. Lapsiasiavaltuutetun ja vanhusasiavaltuutetun tehtävät liittyvät pelkästään oikeuksien toteutumisen edistämiseen. Muiden erityisvaltuutettujen tehtävät liittyvät sekä oikeuksien toteutumisen edistämiseen että lainmukaisuuden valvontaan. Esimerkiksi tiedusteluvalvontavaltuutetun nimenomaisiin lakisääteisiin tehtäviin kuuluu tiedustelutoiminnan lainmukaisuuden valvonnan lisäksi myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta sekä oikeusturvan toteutumisen edistäminen.

Tasa-arvovaltuutetun ja yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnassa painottuu oikeuksien toteutumisen edistäminen sekä tiedusteluvalvontavaltuutetun ja tietosuoja-valtuutetun toiminnassa lainmukaisuuden valvonta. Varsinkin tiedusteluvalvontavaltuutetun tehtävät ja toimivaltuudet muistuttavat tämän oman rajatun toimialan osalta ylimpien laillisuusvalvojen eli eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin tehtäviä ja toimivaltuuksia. Ylimpien laillisuusvalvojen nimenomaisiin lakisääteisiin tehtäviin kuuluu viranomaistoiminnan lainmukaisuuden valvonnan lisäksi myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta.

Kun kaikkien erityisvaltuutettujen nimenomaisiin lakisääteisiin tehtäviin kuuluu oikeuksien toteutumisen edistäminen, niiden tässä tarkoituksessa harjoittamaan vaikuttamistoimintaan ei avoimuusrekisterilakiluonnoksen 3 §:n 2 momentin 2 kohdassa säädetyn nojalla ilmeisesti sovellettaisi lakiluonnoksen mukaista ilmoitusvelvollisuutta (rajaus valtion viranomaisesta tämän tehtävien hoidon osalta). Toisaalta erityisvaltuutetut voivat olla pitkäjänteisen tai suunnitelmallisen vaikuttamisen kohteina, jolloin vaikuttamistoiminnan harjoittaja pyrkii edistämään oikeuksien toteutumista vaikuttamalla valmisteluun ja päätöksentekoon erityisvaltuutettujen välityksellä.

Jos erityisvaltuutetun nimenomaisiin lakisääteisiin tehtäviin kuuluu lainmukaisuuden valvonta, yksittäisiä laillisuusvalvonnallisia asioita koskevassa erityisvaltuutettuun yhteydessä olemisessa olisi ilmeisesti kysymys avoimuusrekisterilakiluonnoksen 3 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesta tavanomaisesta asioinnista viranomaisissa, johon ei sovellettaisi lakiluonnoksen mukaista ilmoitusvelvollisuutta. Kyse voisi olla esimerkiksi tiedusteluvalvontavaltuutetulle tehtävistä kanteluista, joita voivat tehdä myös oikeushenkilöt.

Mietintöön sisältyvän eduskunnan, ministeriöt ja valtion virastot kattavan avoimuusrekisterin soveltamisalavaihtoehdon mukaisen avoimuusrekisterilakiluonnoksen 2 §:n 2 momentissa säädetyn nojalla ylimmät laillisuusvalvojat eivät kuuluisi lakiluonnoksessa tarkoitettujen vaikuttamistoiminnan kohteiden piiriin. Koko valtionhallinnon kattavan avoimuusrekisterin soveltamisalavaihtoehdon osalta mietinnössä viitataan puolestaan mahdolliseen laillisuusvalvonnan erottamiseen avoimuusrekisteriin sisältyvästä toiminnasta. Tämä tapahtuisi ilmeisesti lakiluonnoksen 3 §:n muun muassa tätä rajausta koskevassa 3 momentissa. Eduskunnan, ministeriöt ja valtion virastot kattavan avoimuusrekisterin soveltamisalavaihtoehdon mukaisen lakiluonnoksen 3 §:ään ei 3 momenttia sisälly.

Hakonen Kimmo
tiedusteluvalvontavaltuutettu